

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Quæstio V. De Superstitione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

ut quia a Divo Luca, vel ab Angelis depictæ sunt, vel quia ad præsentiam illarum majora solet Deus conferre beneficia, & nonnulla patrare miracula.

VII. Oppones secundo, In VII. Synodo generali citata a Suar. de Incarnat. disp. 54. sect. 4. dicitur, quod imago Christi Domini non adoratur latriæ adoratione, sicut Christus, sed quadam minori veneratione, seu honoraria adoratione; ergo falsum est, eadem adoratione adorari imaginem, & prototypum.

Respondeo cum eodem Suar. dupliciter posse imaginem adorari, Primo adoratione respectiva, itaut potius prototypum in ipsa adoretur, quam ipsa dicens ordinem ad prototypum; Et sic imago Christi adoratur latria, sicut Christus; nam, ut notat D. Th. in 3. part. quaest. 25. art. 3. ex Philos. in libris de memoria, motus animæ erga

imaginem, secundum quod imago est, non est alius a motu animæ erga exemplar: Secundo, potest adorari imago tanquam res sacra representans exemplar, itaut per se adoretur sola imago, quæ dicit respectum, & ut dicens respectum ad exemplar, quin exemplar ipsum adoretur; eo modo, quo possumus amare proximum propter Deum, quia formaliter, & ut quod amemus ipsum Deum; & sic imago Christi non adoratur latria, sed adoratione minori veneraria.

VIII. Adde ex Suar., quod in imagine Christi directe, & ut quod adorat Christus; & imago eadem adoratione solum concomitanter adorat; ergo bene stat, quod adoratio, qua imago Christi adoratur, sit inferior adoratione latriæ, qua adoratur Christus, cum hic principaliter, illa minus principaliter, & concomitanter adoretur.

Q U Æ S T I O V.

De Superstitione.

Explicatis actibus virtutis Religionis, explicanda supersunt vitia eidem opposita; quæ quidem varia, & multa sunt, sed ad duo præcipua reducuntur, ad Superstitionem, & ad Irreligiositatem. Superstitio enim includit Idololatriam, Divinationem, Vanam observationem, Magiam, Maleficium; Irreligiositas vero includit Blasphemiam, Sacrilegium, Tentationem Dei, Perjurium, Adjurationem, Simoniam, &c.

Superstitio dicitur opponi virtuti Religionis per excessum, non quidem secundum substantiam, nunquam enim cultus per Religionem exhibitus potest esse nimius, sed secundum circumstantiam aliquam, vel personæ, quæ colitur, ut si colatur creatura cultu divino; vel modi, quo Deus colitur, ut si colatur Deus cæremoniis Judæorum, vel aliis, quam usitatis ab Ecclesia. Irreligiositas vero dicitur opponi virtuti Religionis per defectum, eo quod deneget Deo debitum cultum, aut illum despiciat: Per Blasphemiam profertur verba contumeliosa in Deum, aut in Sanctos: Per Sacrilegium violatur res sacra, & idem dicas de reliquis; De his omnibus singillatim agendum. quaestione sequenti; nunc vero de Superstitione in genere, & in specie.

ARTICULUS I.

De Superstitione universim, ac in specie Primo de Idololatria.

- I. Superstitio est falsa Religio, qua vel creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque superstitio, sive ratione rei culte, sive ratione modi, quo Deus colitur, plures sub se species continet.*
- II. Cultu indebito Deus adoratur, tam si colatur cultu falso, quam si cultu superfluo.*
- III. Quando nam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus superstitiosus, aut superfluus, aut falsus?*
- IV. Cultus superstitiosus falsus ex genere suo est mortale; Superfluus vero secundum se est peccatum veniale.*
- V. Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creaturae tribuit honorem Deo debitum.*
- VI. Censura Bulla Cona tunc incurritur ob Idololatriam, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, qua excusat ab heresi, nequit ab Idololatria excusare.*

I. Superstitio idem est, ac falsa Religio, seu cultus vitiosus, quo vel colitur creatura cultu divino, vel Deus modo indebito. Unde duplex est Superstitio, altera ratione rei culte, altera ratione modi, quo Deus colitur. Prima continet sub se plures species, nam si colatur creatura cultu divino, talis superstitio dicitur Idololatria; si colatur creatura, ut aliquid occultum revelet, dicitur Divinatio; Si ut juvet, & dirigat nostras operationes, dicitur Vana observatio; Si ut operetur mira, dicitur Magia,

ad quam reducitur maleficium.

II. Secunda superstitio, videlicet colendi Deum modo indebito, habetur tam si colatur Deus cultu falso, quam si colatur cultu superfluo. Dicitur Deus coli cultu falso, verbi gratia, si adoremus Deum caeremoniis Judaeorum, perinde ac si non esset adhuc incarnatus, aut si falsis miraculis vellemus nostram fidem comprobare; aut exponendo falsas reliquias, ut adorentur; aut mutando formas Sacramentorum; aut admiscendo turpia divinis officiis, tanquam partem illorum. Dicitur vero coli Deus cultu superfluo, quando ponitur Religio in iis rebus, aut circumstantiis, in quibus non est ponenda; verbi gratia, in numero tot candelarum talis coloris, in tali situ, &c., vel variando caeremonias Ecclesiae, in missa addendo Alleluja, Credo, &c., quando non sunt dicenda. Eodem modo si quis, verbi gratia, putaret orandum esse ante solis ortum, aut si quis voveret in honorem Sancti Laurentii non edere carnes affas die festo illius, eo quod ille igne sit affatus; vel qui voveret in honorem Beatae Virginis indui vestibus albis die sabbati, vel brutorum capita non edere in honorem Divi Joannis-Baptistae, eo quod illi caput obruncatum sit. Ratio est, quia nihil horum confert in honorem Sanctorum, si praecise in iis sistatur; Unde nisi intendatur propria mortificatio, &c., talia vota sunt irrita, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 7.

III. Quæritur nunc primo, An jejunare diebus Dominicis sit cultus Dei superstitiosus?

Respondeo, Cajet. recensere talem cultum inter superstitiosos falsos. Navar., & Sayr. recensent inter superstitiosos superfluos; & D. Th. illum damnat; quia usus Ecclesiae est excipere in Quadragesima tale jejunium, necnon anticipare vigiliam incidentem

in diem Dominicum; sicut etiam interdicitur tale jejunium in Cap. *Tantumquam*, & in cap. *Ne quis jejuset, de Consecrat. dist. 3.*

Verum Sanch. lib. 2. cap. 3. distinguit; Nam si fiat in contemptum Resurrectionis Christi Domini, ut fiebat a Manichæis, aut cum scandalo, & errore, veluti reprobando Ecclesiæ consuetudinem, procul dubio est cultus falsus, & idcirco damnatus a jure, & a D. Th.: Si vero fiat cum singularitate, est cultus superfluus, & ideo secundum se peccatum veniale; unde qui voveret ordinarie diebus Dominicis, aut iis solum diebus jejunare, ad id non teneretur: Si demum fiat propter specialem devotionem, aut mortificationem, licitum est, & laudatur a Sancto Augustino, & Hieronymo, qui scribit Apostolos tale jejunium servasse; Unde votum sic jejunandi ob finem honestum, præciso scandalo, & singularitate, validum est, & honestum. Quare si quis voveat jejunare die festo alicujus Sancti, quocumque die incidat, tenetur jejunare, etiam si incidat in diem Dominicum. Potest tamen juxta Ecclesiæ consuetudinem tale jejunium transferre ad Sabbatum præcedens, quia sic votum commutatur in manifeste melius, conformando se universali ritui Ecclesiæ.

IV. Dico secundo, cultum supersticiosum modi indebiti falsum etiam ex genere suo esse mortale; Unde qui, verbi gratia, divinis officiis intermiscet turpem sonum, & cantica profana, peccat mortaliter non solum peccato scandali, sed etiam superstitionis; si scilicet velit tali cultu falso Deum colere. Quod si ea non intermiscet ad Deum colendum cultu falso, sed solum ob vanam delectationem, peccabit mortaliter, vel venialiter contra reverentiam Deo debitam, prout gravis, vel levis erit irreverentia; Si enim cantica profana intermi-

sceantur, irreverentia erit gravis, si solum vana admisceantur, erit levis.

Dico tertio, cultum supersticiosum superfluum secundum se peccatum veniale esse: Quare variare, verbi gratia, missæ ceremonias secundum se est veniale, nisi magna inversio ordinis contingat, quæ magnam includat irreverentiam.

V. Porro prima species superstitionis est Idololatria, quæ dicitur ab Idolo, quod est effigies falsi numinis, cui cultus latriæ Deo debitus exhibetur; Idololatria autem dupliciter sumi potest: Primo improprie pro quolibet peccato, cui homo adhæret tanquam ultimo fini; Unde ad Ephes. 5. Avaritia vocatur Idololatria, & ad Philip. 2. dicitur, *Quorum Deus ventris est.* Secundo proprie pro peccato, quo quis creaturæ tribuit honorem Dei. Rursus Idololatria proprie dicta subdividitur in Internam, per quam creatura existimatur digna honore Dei; & Externam, per quam tribuitur exterius creaturæ honor Dei.

VI. Quæritur nunc, An incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ quicumque Idololatra?

Respondeo, Idololatrias gentiles non esse capaces censuræ, cum non sint ingressi Ecclesiam per januam baptismi, dicente Apostolo, *Quid ad me de iis, qui foris sunt, judicare?* Baptizati vero si committant peccatum Idololatriæ solum internæ, neque ullam censuram incurrunnt, cum Ecclesia non judicet de internis; Ipsa enim sensibilis, & visibilis est, & ideo solum propter peccatum externum, & sensibile minatur pœnas suas, videlicet censuras: Si vero committant peccatum Idololatriæ solum externæ, hoc est sine errore intellectus, verbi gratia, si adorent Idolum ob metum, mortis, aut dæmonem ad aliquem turpem finem assequendum, quin existiment idolum dignum honore Dei, neque cen-

furam incurrunt; quia talis Idololatria, quamvis sit verum peccatum, & crimen læsæ Majestatis Divinæ, est tamen solum apparens, & falsa Idololatria, unde non subjacet pœnis impostis Idololatriæ veræ.

Quare tunc solum censuræ latæ in Bulla Cœnæ incurruntur ab Idololatra, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit, scilicet cum errore intellectus, (æstimando Deitatem esse in Idolo, seu in creatura) & simul cum pertinacia voluntatis, videlicet id sentiendo, etiamsi cognoscat id esse contra universalem Ecclesiæ sensum, & contra lumen rationis; ac demum id manifestando adoratione externa. Unde fit, posse quidem ignorantiam invincibilem excusare aliquando ab hæresi, ut si quis invincibiliter ignoret Mysterium Trinitatis; sed ab Idololatria excusare non poterit ignorantia, quia recta ratio, seu lumen rationis naturale evidenter manifestat non esse colendam creaturam loco Dei.

ARTICULUS II.

De Divinatione.

- I. Divinatio est prænunciatio rerum occultarum ope demonis facta.
- II. Divinatio habetur vel cum expressa, vel cum tacita demonis invocatione; Eaque haberi potest, etiamsi quis protestetur se nolle demonem invocare.
- III. Ars inveniendi furtum occultum, vel quid simile per Astrologiam est superstitiosa.
- IV. Divinatio per expressam demonis invocationem est multiplex, videlicet Oraculum, Præstigium, Necromantia, &c.: sicut est multiplex per demonis invocationem tacitam, ut Astrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c.

V. Sortilegium divinatorium de se est mortale. Quid de Consultorio, aut Divisorio?

VI. Non datur materia parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen sæpe a mortali excusatur Divinatio, videlicet ratione ignorantia, curiositatis, joci, &c.

VII. Eiusdem speciei sunt omnes divinationes, sive fiant cum tacita, sive cum expressa demonis invocatione: Sæpe tamen expressa invocatio annexitur aliis peccatis in Confessione explicandis.

VIII. Quandoam liceat somnia, motus animalium, aut astra observare?

IX. Physionomia quomodo liceat? Non licet tamen Egyptios consulere, ut futuros eventus predicant.

I. **D**ivinatio idem sonat, ac divina actio; cum enim prænunciatio futurorum soli Deo competat, hinc prænunciatio futurorum, necnon rerum occultarum inordinate quæsitæ, seu ope dæmonis facta dicitur Divinatio, quæ altera species superstitionis est, cum a dæmone exposcatur id, quod proprium Dei est.

II. Quæritur primo, Quotuplex sit Divinatio?

Respondeo, Divinationem dupliciter evenire posse, Primo cum expressa dæmonis invocatione, & cum pacto explicite inito, ut contingit, quando divinator expresse intendit invocare dæmonem, vel quando sciens dæmonem per aliquod signum manifestare latentia utitur tali signo, ut sibi latentia manifestentur. Secundo cum tacita dæmonis invocatione, & cum pacto implicite contracto; ut contingit quando quis mediis vanis, quibus se immiscet dæmon, nititur adipisci notitiam rerum occultarum, quam humana arte comparare non potest. Ubi notandum, divinationem cum tacita dæmonis invocatione etiam contingere, quando quis

quis signis vanis utens expresse dicit, se nolle dæmonem invocare: Ratio est, quia dicta in hoc casu sunt contraria factis; cum enim serio usurpet ea vana signa, per quæ intendit adipisci notitiam rerum occultarum, quam siue dæmonis ope comparare non potest, consequenter implicite vult invocare dæmonem, quem constat libenter se immiscere hujusmodi vanis, & inutilibus signis; Neque enim Deus, aut Angeli talibus se immiscent.

III. Unde fit, modum divinandi thesaurum, vel inveniendi furtum occultum, aut alterius virginitatem per astrologiam esse superstitiosum; cum enim astra impedire libertatem non possint per suos influxus, sequitur, quod talis cognitio non nisi arte dæmonis comparari possit: Quare universim illa dicuntur signa vana, & inutilia, quæ nullam vim naturalem habent indicandi rem, cujus notitia desideratur.

IV. Divinatio per expressam dæmonis invocationem, si fiat per Idola, dicitur Oraculum; si per mortuorum apparentem resuscitationem, dicitur Necromantia; Si per somnia, dicitur Oniromantia; si per fîctas, & apparentes figuras, dicitur Præstigium; si per signa apparentia in extis animalium, dicitur Aruspicium; si per figuram in terra, Geomantia; si per figuram in aqua, Hydromantia; si in aere, Aeromantia; si in igne, Pyromantia. Divinatio vero per tacitam dæmonis invocationem, si fiat per situs, & motus astrorum, dicitur Astrologia; si ex signis volucrum, aliorumque animalium, videlicet per talem situm, numerum, motum, passum, &c., dicitur Auspicium; si per cantus, vocelque avium, aliorumque animalium, dicitur Augurium; si ex humana voce casu facta, aut sternutatione, aut ex funeris occurso, &c., dicitur Omen; si ex lineamentis ho-

minis, aut manuum, aut pedum, aut vultus, aut totius corporis, dicitur Chiromantia, Pedomantia, Physionomia, Metoposcopia, &c., si demum ex tortuito eventu, verbi gratia, ex tactu taxillorum, libri apertione, dicitur Sortilegium.

V. Sortes autem aliæ dicuntur divinatoriæ, quæ scilicet emittuntur ad aliquid occultum cognoscendum; aliæ Consultoriæ, quæ ad dignoscendum, quid agendum sit; aliæ divisoriæ, quæ ad cognoscendum quid cuique tribuendum sit in electionibus, controversiis, &c.; Sortes divisoriæ licitæ sunt; quia important merum contractum fortunæ, in quo partes æqualem subeunt conditionem lucrandi, aut perdendi: Sunt etiam licitæ aliquando sortes consultoriæ, quando videlicet necessitas cogat; (dummodo id non fiat in electionibus Ecclesiasticis, cum prohibeatur in cap. fin. de Sortileg.) & fiat debito modo, ne divina consilia convertantur ad res vanas, & negotia, ac lucra sæcularia; quamvis in hoc casu non nisi venialiter peccentur. Demum sortes divinatoriæ ex se sunt mortale.

VI. Quæritur secundo, Utrum in divinatione detur parvitas materiæ, quæ scilicet excuset a mortali?

Respondeo cum Sanch., Valent., Bonac. negative. Ratio est, tum quia usurpatio cognitionis rerum occultarum Deo reservata est ex se res valde gravis; tum etiam quia per quancunque divinationem habetur consortium, & societas siue expresse, siue tacite cum dæmone Dei hoste; homo enim per divinationem subicit se disciplinæ diaboli, ut ab ipso occulta doceatur, ipsumque honorat, ejus documentis fidem præstando; quod certe redundat in Dei injuriam, & contemptum; Sicut in Republica societas, & commercium cum hostibus est crimen læsæ Majestatis. Adde, quod di-

vinator exponit se periculo apostasia; nam si quærit a diabolo notitiam certam de futuris liberis, tribuit illi, quod est proprium Dei.

Excusari tamen aliquando potest a mortali divinatio; primo ratione ignorantia, dummodo non sit affectata, vel crassa; quamvis enim vix dari possit ignorantia invincibilis in divinatione facta cum expressa dæmonis invocatione, facile tamen dari potest, quando fit cum invocatione tacita. Secundo, si quis joci causa utatur divinatione ad oblectationem, sciens ea media esse inutilia, sed ad videndum quid casu accidat; hæc enim potius est vanitas, quam superstitio. Tertio, si observentur sortes, auguria, somnia, &c., non adhibendo illis fidem, sed timorem aliquem concipiendo de futuro eventu; non enim intenditur ex iis aliqua prædictio, sed præcautio alicujus mali. Hinc fit, ut quamvis mortale sit universim ex somniis, auguriis, fortibus, aut aliis hujusmodi divinationibus dirigere operationes suas, semel tamen, aut iterum hæc observando aliquam operationem indifferentem omittere, erit dumtaxat veniale, ut advertit Sanch., Navar., Cajet. Et ratio est, quia in tali casu non habetur perfecta superstitio.

VII. Quæritur tertio; An omnes divinationes ex se sint ejusdem speciei?

Respondeo affirmative; sive enim cum expressa, sive cum tacita dæmonis invocatione fiant, non differunt specie. Ratio est, quia Tacitum, & Expressum, Incompletum, & Completum differunt inter se intra eandem speciem. Verum quia invocatio expressa dæmonis sæpe habet adjunctam vel hæresim, vel adorationem dæmonis, aut alia peccata, ideo in tali casu explicanda est in confessione. Non est tamen explicandum, an fiat divinatio per astra, vel per somnia,

Pars II.

vel per aerem, vel per aquam, quia id materialiter se habet.

VIII. Notandum autem hic, quod observare somnia, motus animalium, astra, &c. relate ad ea, cum quibus habent connexionem naturalem, non est superstitio ulla, sed honeste, & licite fit: Sic Medici solent ab infirmo somnia inquirere, ut humorem prædominantem explorent; Nam qui constant humoribus frigidis, & abundant pituita, solent ea somniare, quæ in aqua, vel nive solent evenire; qui abundant flava bile, solent videre incendia per somnium; qui atra bili abundant, somniant funera, fumum, caliginem; qui redundant semine, somniant, quæ provocant ad libidinem. Pariter nonnulla animalia solent prædicere terræmotus naturaliter: Astra etiam, quia influunt in sublunaria, solent significare plures naturales effectus; & idcirco Astrologi possunt licite inclinationes hominum conjicere ex astris; quamvis difficillimum sit scire punctum Cœli, in quo nativitas alicujus contingit: Verum ex astris velle cognoscere eventus liberos supersticiosum est; & idcirco sola astrologia naturalis licita est; unde dicitur, *Sapiens dominabitur astris*: Astrologia vero judiciaria illicita est, & omni jure prohibita; & ideo dicitur Hierem. 10. *A signis cœli nolite metueret, quia timent gentes; quoniam leges populorum vana sunt*; liberum enim arbitrium non pendet ab astris tanquam a causis naturalibus, ut effutiebant, qui propugnabant dari Fatum, hoc est immutabilem omnium eventuum dispositionem ab astris dependentem; ut proinde apte dixerit Augustinus, *Fatum non ponunt, nisi fatui*. Et Cicer. lib. 2. de Divinat. advertit, plures Astrologos promississe Pompejo, Cæsari, Crasso faulissima, & tandem domi nonnisi fenes mortuos cum summa gloria, ubi deinde

K

qui-

quilibet istorum immature, & infelicitate perit: Nec solum falluntur Astrologi in divinandis operationibus liberis, sed sapissime etiam in divinandis inclinationibus naturalibus; Nam Esau, & Jacob gemelli fuerunt, & pene simul nati sunt, diversissimas tamen inclinationes naturales habuerunt.

IX. Notandum etiam ex Physiognomia naturali, seu ex partium corporis dispositione, velle aliquam conjecturam accipere de inclinationibus animi licitum esse; Verbi gratia, ex lineis manuum conjicere ingenium, indolem, inclinationem ad luxuriam, ad maturitatem, &c.; at hinc praedictum futuros eventus liberos, verbi gratia, hominem futurum divitem, pauperem, in patibulo suspendendum, Episcopum, &c., est omnino illicitum. Quare graviter peccat, qui ab Aegyptiis petit bonam, vel sinistram fortunam; cum id naturaliter sciri non possit; si tamen id fiat curiositatis, & risus causa, & sine scandalo, non animo credendi, ut communiter fit, non nisi veniale peccatum erit.

ARTICULUS III.

De Vana Observatione.

- I. In hoc differt Vana observatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; hac vero ad aliquid cognoscendum.
- II. Saepè Vana observantia habetur solum cum tacita demonis invocatione, quamvis fiat protestatio, quod demonis concursus in ea re recusatur.
- III. Ea dividitur in Artem notoriam, in Observationem sanitarum, & Observationem eventuum. In quo haec differat a Divinatione?
- IV. Plura recensentur, quae non raro ponuntur, & tamen sunt superstitiosa.
- V. Quonam pacto possit quis aliquando

in his vanis observationibus a naturali excusari?

VI. Quanam observationes non sunt vanae, nec superstitiosae, sed licitae?

VII. Quid de unguento armario?

VIII. Unde dignosci possit, quod aliqua observatio non sit superstitiosa?

IX. Quid si dubitetur num effectus aliquis sit superstitiosus, an naturalis? Aut si dubitetur num effectus praeternaturalis sit a Deo, an a demone?

I. **V**ana observatio est pariter species superstitionis, sed differt a divinatione, quia haec refertur ad aliquid cognoscendum; illa vero ad aliquid obtinendum mediis inutilibus, & vanis. Quare Vana observantia est superstitio, qua mediis vanis procurantur commoditates, divitiarum, sanitas, benevolentia, & alia huiusmodi. Dicitur etiam Vana observatio, quando ex consideratione alicujus effectus casualis conjicit quis aliquid prosperi, vel adversi eventurum, & inde actiones suas moderatur, ut notat D. Th. quaest. 96. art. 1. Appellatur talis superstitio Vana observatio, vel quia effectum non consequitur; vel si consequitur, illum habet a demone, & sic plus incommodi habet, quam commodi.

II. Universim autem Vana observatio fit, vel cum expressa demonis invocatione, vel etiam cum tacita; ut si quis dicat aliqua verba tanquam habentia vim ad aliquem effectum, verbi gratia, ad movendum anulum, ut quota hora dici sit, cognoscatur, &c. Dicitur id fieri cum pacto demonis tacito, quia verba illa sine opere demonis talem effectum parere non possunt: Idque verum est, etiam si hoc fiat praemissa protestatione, quod nolis ad talem effectum demonem concurrere; Cum enim constet hoc esse superstitiosum, protestatio dicitur esse con-

contraria facto, ut notant Bonac., Valent., Sylvest. Similis superstitio exercetur a lusoribus, quando mutant locum ad vitandam malam fortunam; Sanch. tamen excusat istos a mortali, eo quod non videatur peccatum perfectum superstitionis, cum lusores non certo credant se mutaturos malam fortunam.

III. Quæritur primo; Quot sint species vanæ Observantiæ?

Respondeo esse tres. Prima est ars notoria. Secunda, observatio sanitatum. Tertia, observatio eventuum. Dicitur Ars notoria superstitio illa, qua quis credit se statim consecuturum scientiam per potionem, vel per bolum aliquem, vel mediis quibusdam jejuniis; hæc enim dicuntur media vana, & inutilia; quia neque a Deo, neque a natura habent parere talem effectum. Dicitur observatio sanitatum superstitio illa, qua adhibentur varia media ad curandos morbos hominis, vel animalium, ut gestare amuleta, ligaturas, involucria falsis characteribus signata ad vitanda vulnera, vel ne sanguis effluat, aut gestare imagines, tabulis characteribus signatas, certa cum fiducia non moriendi sine confessione; sunt enim hæc media vana ad hos effectus, ac vim non habent. Demum observatio eventuum est superstitio, qua ex consideratione alicujus eventus casualis fit conjectura de eo, quod futurum est, & inde operationes diriguntur; Differt hæc a divinatione, quia per divinationem quærentur media inutilia ad divinandum; per observationem vero eventuum signa vana diriguntur ad operationes, quibus possumus aliquid mali vitare, vel boni obtinere.

IV. Quæritur secundo; Quænam observationes censeantur communiter a Doctoribus vanæ, & superstitiosæ?

Respondeo, præter istas, quas innuimus, censeari superstitiosas, Primo,

annulo suspenso intra vas velle dignoscere quota hora sit. Card. de Lugo testatur in Hispania annulum pulsare horas astronomicas, in Italia vero italicas; quod cum naturali causæ tribui non possit, procul dubio est superstitiosum. Secundo, dies aliquos habere faustos, verbi gratia diem Jovis, alios infaustos, verbi gratia Martis, & Veneris; vel habere infaustum numerum tredecim personarum simul prædentium propter facinus Judæ. Tertio, statuam alicujus Sancti demergere in flumen, ut pluat. Quarto, credere, quod non prosint orationes, nisi in tanto numero sine interpellatione dictæ, cum tot candelis, &c. Quinto, sceminarum carminaticum preces, & benedictiones esse sufficientes ad depellendos statim morbos; Vocantur istæ ab Hispanis las Empalmadoras, quia sæpe utuntur verbis Psalmorum; Verum quia nec præsumitur gratia iis gratis data, nec virtus supernaturalis præsumi debet, nisi probetur; & quia solent etiam superstitiosa, & vana admiscere, ideo communiter Doctores cum Sanch., & Fagund. docent permittendas non esse. Sexto, Mulierculas nocte Sancti Joannis Baptistæ aliquid precari, auditumque applicare, ut nomen futuri mariti audiant. Hæc, & similia, quæ passim a Doctoribus congeruntur, reputantur communiter superstitiosa, atque adeo a mortali excusari non possunt.

V. Potest tamen aliquando esse veniale, si scilicet adsit ignorantia invincibilis, & bona fides; vel si id fiat ex intentione dandi operam hujusmodi vanitatibus non tanquam efficacibus, sed ex quadam levitate, vel curiositate semel, aut iterum in re levi, ut dictum est de Divinatione: Quamvis enim communiter Doctores cum Sanch. putent, in his rebus non dari parvitatem materiæ; tamen Valent. disp. 6. quæst. 13. punct. 3. putat dari pos-

ri posse parvitatem materiae, quoties non intervenit pactum expressum cum daemone; ut si quis semel movere faciat anulum intra vas suspensum, quia ex hoc solo parvo commercio cum daemone non imminet notabile damnum salutis; Hoc tamen ipse non admiserim. Sanch. lib. 2. moral. cap. 40. num. 25., quamvis neget cum communi dari parvitatem materiae in his rebus, concedit tamen aliquod ex his esse veniale, si semel fiat ad experiendum effectum curiositatis causa; etenim cum actus non fiant serio, sed joco, & curiositate, vel ad experiendum, non tam erit superstitio, quam animi levitas, & ideo tantum veniale. Monet tamen Trull. id non esse facile permittendum, ne curiositatis quidem causa, propter periculum deceptionis a daemone.

VI. Quæritur tertio; Quanam observationes reputentur communiter a Doctoribus licitæ, & non vanæ, aut superstitiosæ?

Respondeo, non reputari superstitiosam; Primo artem inveniendi aquas in terra latentes, adhibita virga salicea, vel amygdalina, quia, ut notat Bonac., & Trull., effectus iste inclinationis virgæ, ubi absconduntur aquæ defluentes, reputatur naturalis. Secundo, observare lunam ad fructus colligendos, ad tabulas secandas, &c. Tertio, verba Sacra, aut reliquias usurpare sine ullis vanitatibus, sperando tantum a Deo effectum sine ulla infallibilitate. Quarto, eodem modo triginta missas celebrare in memoriam Sancti Gregorii, qui triginta diebus fecit orare pro defunctis. Quinto, ter, vel novies jumenta circumducere circa templum alicujus Sancti, vel die festo alicujus Sancti venam equis secare, dummodo speretur effectus tantum a Sanctis, nec reputentur istæ circumstantiæ efficaces, & infallibiles: Quamvis Sanch. notet, ista extir-

panda esse, eo quod superstitionem sapiant, ac sint præter modum ab Ecclesia usitatum honorandi Sanctos. Sexto, Sanch. excusat eos, qui sanant morsus canis rabidi solo halitu, aut sputo, aut tactu, eo quod putet iis forte inesse gratiam gratis datam, vel inesse naturalem virtutem a tali complexione, cum id passim ubique permittatur. Sic multæ familiæ habent vim ad curandos morsus venenosos sputo; Et septimus masculus, quando nulla fœmina intercessit, curare solet strumas saliva; sicut etiam Rex Gallia. Et Tambur. hic num. 31. refert, aliquos natos nocte Conversionis Sancti Pauli sputo, vel tactu sanare morsus venenatos. Septimo, certum est licere uti virtute rei naturalis, etiam si per superstitionem sit cognita; eo modo quo licite utitur meretrix pecunia illicite comparata. Ratio est, quia licet illa notitia male fuerit acquisita, peccatum tamen transit, & effectus ille naturalis nihil mali ab ea culpa contrahit: Eodem modo licitum est uti thesauro per superstitionem invento, si pecuniæ non sint apparentes, nec constet daemone illas ab aliis sustulisse.

VII. Circa unguentum armarium puto cum Trull., Bonac., & aliis, qui casum examinant, esse superstitiosum. Ratio est, quia non videtur posse dici talis effectus naturalis causatus per sympathiam, quando vulneratus longe distat a gladio, vel panno sanguine imbuto, cui unguentum, vel pulvis applicatur. Causæ naturales in majori distantia semper remissius operantur; hoc autem non accidit in hoc unguento; ergo non operatur naturaliter.

VIII. Quæritur quarto; Quanam regula generalis assignari possit ad dignoscendum, num aliqua observatio sit superstitiosa?

Respondeo ex Tambur., præsumi superstitiosam, & in ea pactum cum daemo-

ARTICULUS IV.

De Magia.

dæmone intercedere, quoties ad aliquem actum interponuntur verba non significativa, vel figuræ inutiles, vel falsitas, verbi gratia, quod Christus habuerit febrim; Vel conditiones vanæ tanquam necessariae, verbi gratia tot cruce in tali hora, situ, &c., Vel promissio effectus infallibilis ultra vires naturales mediorum.

IX. Difficultas est, Utrum quando dubitatur, an effectus sit a dæmone, vel a Deo, vel a causa naturali, teneamur abstinere ab iis mediis tanquam superstitiosis?

Respondeo, Lessium lib. 2. cap. 44. num. 46. putare, quod abstinendum sit, ne exponamur manifesto periculo superstitionis; nisi forte id fiat cum expressa protestatione voluntatis contrariæ: Quod Tanbur. admittit, si aliquando propter notabilem necessitatem iis mediis utaris, protestando te nolle effectum, si a dæmone proveniat. Sanch. vero putat, quod si omnibus expensis dubium sit, an effectus procedat a causa naturali, an vero a dæmone, præsumendum sit, quod procedat a causa naturali, & sic sine ulla superstitione possis tali medio uti; quia in tali dubio stat in possessione libertas, & innumerae sunt agentium naturalium vires occultæ. Quod si certum sit talem effectum non esse naturalem, (ut esset subita sanatio, vel sanatio per verba Sacra) sed dubium sit a Deone, an a dæmone talis effectus habeatur, præsumendum, quod a dæmone; quia Deus effectus miros causat supernaturaliter, vel per Sacramenta, vel propter sanctitatem personæ operantis; unde effectus præternaturalis aliter procedens non nisi a dæmone est.

I. *Magia est ars operandi mira ope dæmonis. Differt Magia superstitiosa a Naturali; quia hæc operatur mira per causas naturales.*

II. *In quo differat Magia a Vana observatione, a Maleficio, & ab Incantatione?*

III. *Magia naturalis non est superstitiosa, sed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura superstitiosa permiscunt.*

IV. *Naturalis a superstitiosa Magia discerni facile potest ex conditione Causarum, Operationis, & Effectus. Quonam pacto philtrea amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant?*

V. *Quanam arte dæmones familiares in annulis, aut phialis includantur?*

VI. *Num vis fascinandis sit naturalis, an superstitiosa?*

I. **M**agia ad Vanam observationem a nonnullis reducitur, sicut Maleficio ad Magiam. Etenim Vana observatio est superstitio, ut diximus, qua mediis vanis procurantur ope dæmonis commoditates, divitiæ, fanitas, benevolentia: Magia vero est ars operandi mira ope dæmonis per signa vana, & inutilia; sicut Maleficio est ars nocendi aliis per signa vana ope dæmonis. Quoniam vero Magia est ars operandi mira, idcirco duplex distingui solet Magia, altera Naturalis, altera Superstitiosa; illa operatur mira, & insolita per causas naturales; hæc vero operatur mira per causas morales, hoc est per signa vanâ, quibus positus dæmon allicitur ad operandum quæcumque Magus exposcit. Allicitur autem dæmon, tum quia his signis honoratur; tum etiam quia talia signa ex ejus instituto dependent.

II. Qua.

II. Quare Magia differt a Vana obseruatione, quia illa solum ordinatur ad facienda mirabilia; Quod si ordinetur ad facienda mirabilia mere propter ostentationem, dicitur absolute Magia; Si vero ad inferendum alteri damnum, dicitur Maleficium; Si demum solis verbis, & non aliis signis aliquid mirum per Magiam fiat, dicitur talis Magia Incantatio: Definitur enim Incantatio, quod sit Ratio operandi mira solis verbis.

III. Queritur nunc primo; An sola Magia superstitiosa sit prohibita?

Respondeo affirmative; Magia enim naturalis (qua verbi gratia per causas naturales statuat se salutant, sibilant, saltant, tonitrua excitantur, aut aliud mirabile fit) non est mala de se, cum sit pars scientiæ naturalis. De ea extant variæ regulæ, & exempla apud Joannem Baptistam a Porta apud Cardanum, & alios. Notat tamen Less. auctores Magiæ naturalis aliquando permiscere quædam superstitiosa; unde monet huiusmodi libros habendos esse suspectos, & tanquam periculosos a iuventute vitandos.

IV. Queritur secundo; Unde dignosci possit, opera magica esse superstitiosa, & non naturalia?

Respondeo cum Trull., Less., & aliis, tripliciter dignosci posse; Primo ex conditione causarum, quæ adhibentur, quando scilicet non habent vim naturalem ad talem effectum, ut solet accidere, quando expresse dæmon invocatur; aut quando admiscetur orationibus falsitas, ut Christum habuisse febrem; vel quando præter signum crucis intermiscuntur verba inepta, imagines, signa, figuræ, &c., aut unctiones, & ligaturæ præter morem Ecclesiæ; Vel si apponantur circumstantiæ ridiculæ, verbi gratia, si talia verba debeant scribi manu sinistra, ab aliqua virgine, tali hora, &c. Secundo, ex conditione operationis, ut

si repente curetur homo, vel animal, si brevissimo tempore longum iter conficiatur; si hic pungatur imago cereæ Petri, & ille alibi doleat. Tertio, ex conditione effectus, si scilicet humanam industriam superet; ut si opera Magica excitent tempestates, terræmotus, si præstigiis illudant, si reddant hominem invisibilem, si divitias mari abditas, vel thesauros occultos offerant; (quamvis raro id permittat Deus, ne detur maximum incentivum ad malum; unde Magi fere omnes pauperes sunt, abjecti, & viles) Demum si incitent ad odium, ad amorem, ad libidinem; Quod præstant dæmones assidue representando phantasiæ objectum tanquam conveniens, vel disconveniens, & simul excitando humores ad affectum amoris, odii, vel libidinis.

Quare quando a Magis, vel a Sagis dantur philtrea, seu pocula amatoria, non sunt illa, quæ homines alliciunt, & veluti vim inferunt ad amorem, vel odium, sed iis positus, dæmon proponit phantasiæ objectum, & humores excitat, ut amor, vel odium sequatur.

V. Queritur tertio; Quanam arte dæmones, quos vocant Familiæres; includantur in annulis, speculis, vel vasculis, aut a corporibus ejiciantur, & iterum advocentur?

Respondeo cum Azor. & Fagund. cap. 41., id naturali arte fieri non posse; cum enim natura dæmonum sit longe superior humana, non possunt naturaliter ad id ab hominibus astringi: Quare id præstatur ex pacto cum illis in toto tacite, vel expresse, ut, verbi gratia, ad prolationem talium verborum, aut positionem signorum huius, vel illuc se conferant.

VI. Queritur demum, Utrum fascinationis vis sit naturalis, an superstitiosa?

Respondeo, communiter docere Do-

Doctores esse naturalem: quia aliquando ex vehementi cogitatione alicujus objecti immutantur spiritus, præsertim subtiliores, qui ad oculos permeant, & aerem ad certam distantiam corrumpunt; Unde inficiuntur corpora mollia puerorum, pullorum, arbutulorum, &c.; sicut scemina post menstruum inficit vicinum aerem, & labem in speculum causat. Verum Azor., & Trull. cum multis Medicis docent, non esse naturalem vim fasciandi, seu nocendi hominibus, vel belluis ex solo aspectu, aut commendatione apud alios; sed dæmonis malignitate aerem infici, & hominis, aut belluæ corpus lædi.

ARTICULUS V.

De Maleficio.

- I. Maleficium est ars nocendi aliis ope dæmonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficum.
- II. Remedia adversus maleficium alia sunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia.
- III. Num liceat a Malefico petere, ut Maleficium dissolvat, si non constet, quod sine novo Maleficio possit illud dissolvere?
- IV. Quid si constet posse illum quidem sine novo Maleficio maleficium dissolvere, sed non esse illud dissoluturum sine novo maleficio?
- V. Licitum est dissolvere maleficium ponendo signa contraria, quibus positivis expiret pactum cum dæmone.
- VI. Idque verum est, etiamsi per accidens inde sequatur alteri damnum; dummodo illud non sequatur ex actione dæmonis positiva. Sed quid si de hoc dubitetur?
- VII. Quomodo gerere se debeat Confessarius cum Maleficio, Magis, & Incantatoribus?

I. **M**aleficium, ut diximus, est Ars nocendi aliis ope dæmonis; & ideo pars est Magiæ; Unde quando ligaturis, nodis capillorum, &c. aliquod malum aliis præstandum ope dæmonis intentatur, tale maleficium vulgo dicitur *Fatura*; Porro Maleficium si ordinetur ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dicitur Amatorium; si vero ad inferendum damnum sive personæ, sive ejus bonis, dicitur Veneficum; unde hujusmodi Maleficium appellatur Veneficum.

II. Quæritur nunc primo; Quænam remedia adhiberi possint adversus effectus maleficii?

Respondeo ea esse triplicis generis, Naturalia, Supernaturalia, & Moralia: Dicuntur remedia moralia, quæ fiunt removendo magica signa, ad quorum præsentiam dæmon damnum infert, quod quomodo fieri possit, examinabimus quæsito 3.

Naturalia sunt, quæ sunt apta naturaliter ad curandos morbos causatos a maleficiis, quamvis parum ista proficiunt, quando morbi causantur arte Sægorum, quia possunt facile dæmonis ope vim medicamentorum impedire. Demum Supernaturalia, seu Ecclesiastica sunt, Primo, Exorcismi; etenim a Christo Domino tradita est Exorcistis potestas expellendi dæmones, quamvis ea non sit infallibilis, seu non semper cum effectu conjungatur, nisi adiunt conditiones a Christo requisitæ: Sicut de fide etiam est, habere Pontificem potestatem applicandi indulgentias pro defunctis, sed ut illis proficiant, requiruntur circumstantiæ debitæ; Et de fide est, quod quicquid orantes petimus, obtinemus; si tamen cum debitis requisitis oramus. Secundo, magna fides in protectione divina; quod colligitur ex illo Psalmo, *Qui habitat in adjutorio Altissimi*. Tertio, iterata susceptio Sacramentorum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; Sicut etiam Sacramen-

talium, necnon usus Agnorum Dei, signum Crucis, invocatio Christi Domini, & Beatissimæ Virginis, Angeli Custodis, Reliquiæ Sanctorum, & inter cætera Sacrificium missæ. Sicut autem remedia naturalia non statim curant morbos, sed frequentari debent, ut perfecte curent, ita remedia hæc supernaturalia; cum Deus dederit illis vim per modum causæ naturalis; Sicut etiam eodem modo causant gratiam ipsa Sacramenta, ita scilicet ut in subiecto magis disposito majorem gratiam causent, ut ignis, verbi gratia, in subiecto magis disposito majorem calorem.

III. Quæritur secundo; Utrum liceat petere a malefico, ut maleficium dissolvat?

Respondeo, & dico primo, a malefico quantumvis parato non potest peti, ut maleficium alio malefico dissolvat; quia nunquam peti potest directe, quod est intrinsece malum: Unde infert Sanch. lib. 2. Moral. cap. 41., nec licere petere a Malefico dissolutionem maleficii, quod potest modo licito dissolvi, quando talis modus a malefico ignoratur; quia in tali casu perinde esset, ac petere, ut alio malefico dissolvat. Quod si dubitetur, an Maleficus sciat modum licitum dissolvendi maleficium, communiter Doctores cum Suar., Sanch., Less. apud Trull. docent nec licere petere dissolutionem; tum quia præsumi debet, ut docet Sanch., quod Maleficus sciat dumtaxat modum dissolvendi superstitiosum; tum etiam quia petens in tali casu exponeret se periculo petendi rem illicitam; non est autem licitum operari cum dubio rei illicitæ, ut communiter Doctores. Verum Tambur. hic docet aliquando licere cum dubio hoc negativo petere dissolutionem maleficii; quia præsumi potest ex communiter contingentibus non ignorari a Malefico modum dissolvendi licitum;

nam, ut dicemus quæsto sequenti; communis modus dissolvendi licite maleficium est tollere signum dæmonis, ad cuius præsentiam dæmon ex pacto operatur. Addit Tambur. sententiam hanc non adversari opinioni communi; tum quia in tali casu dubium vinceretur a præsumptione orta ex communiter contingentibus; tum etiam quia communis sententia procedit, quando peteretur dissolutio maleficii ab alio Mago, qui cum non fuerit auctor hujus maleficii, non facile poterit, nisi novo maleficio illud dissolvere.

IV. Dico secundo; Licitum est petere a Malefico, ut dissolvat maleficium, non solum si certo constet, sed etiam si probabile sit ipsum scire illud dissolvere modo licito; idque verum est, etiamsi certo cognoscatur Maleficium novo maleficio esse dissoluturum maleficium prius. Ita Sanch., Filliuc, Trull. contra nonnullos. Ratio est, quia sicut habens necessitatem potest petere mutuum ab eo, quem certo scit usuras exacturum; & petere juramentum ab illo, quem noscit juraturum per falsos Deos; quia petitur res indifferens, seu id, quod licite ab alio præstari potest; ita pariter in casu nostro. Dixi, etiamsi tantum probabile sit maleficium scire modum dissolvendi licitum, quia universim, ut notat hic Tambur., operari cum probabilitate est operari cum prudentia, atque adeo sine culpa. Cavendum tamen est ex Sanch., ne petens cooperetur cum malefico in novo maleficio, verbi gratia, recipiendo medicinam &c.

Notandum etiam, quod si spes sit, ut petito remedio licito, Maleficus hoc adhibeat, & non superstitiosum, tenemur ex charitate illud petere. Demum nullatenus licet petere a dæmone, ut cesset vexare; quia talis petitio involvit societatem cum dæmone; Solum licitum est per imperium, & ob-jurgationem dicere, verbi gratia, Cessa

sa mala bestia abhinc malefacere.

V. Quæritur tertio; Utrum liceat dissolvere maleficium destruendo signa, quibus illud est annexum; aut ponendo signa contraria, honesta tamen, & indifferentia, quibus positus expirat pactum dæmonis?

Respondeo affirmative cum Less., Suar., Sanch. apud Trull. Ratio est, quia sic nec pactum cum dæmone, nec amicitia captatur, sed solum evertuntur signa illa, quæ erant occasio mali. Quare si dæmon cum Malefico fecit pactum nocendi Maleficiato, nisi signet se signo Crucis, vel nisi lavet frontem, potest ille licite munire se Cruce, aut frontem lavare, ne lædatur a dæmone, animo tollendi signum illud, non vero animo sanandi medio invento a dæmone: Similiter si verum est, quod quando Venefica te tangit, te inficiat, sed desinat inficere, si illam repercutias, poteris illam repercutere. Propter eandem rationem licite Judices lavant maleficos torquendos, & pilos illis radunt, ne arte dæmonis insensibiles fiant ad tormenta; sic enim dumtaxat tollunt signum dæmonis latens sub pilis; vel quia pactum fuit cum dæmone, quod ad ronsionem pilorum cessaret conventio. Pariformiter qui audiit a Mago se convenisse cum dæmone, quod quidam thesaurus custodiretur, & nemini permitteretur, nisi illi, qui in tali loco bene potaret, poterit bene potare in eo loco, & deinde sibi thesaurum arripere.

VI. Ex quibus infert Filliuc., posse signa magica destrui, etiamsi redundaret damnum in maleficum, quia quilibet habet jus sibi consulendi, etiamsi per accidens sequatur alteri damnum. Notat pariter Trull., quod infectus a Saga, verbi gratia, sciens nocumentum deliturum, si porrigat illi panem, (for-

te propter Eucharistiæ Sacramentum) possit quidem panem porrigere, dummodo porrigendo panem dæmon desinat tantum nocere. Quod si porrectio panis sit novum signum, quo posito dæmon per actionem novam positivam, & per favorem succurrat, procul dubio non licet panem porrigere. Si tamen de hoc dubitetur, nec licet, ut communius docent; aut ad summum in casu necessitatis licet cum expressa protestatione, quod nolis effectum positivum a dæmone: Less. enim lib. 2. cap. 44. num. 46. hæc habet: *Non est licitum uti remedio, de quo dubium est, an contineat tacitam dæmonis invocationem; hoc enim est se exponere manifesto periculo superstitionis; nisi forte id fiat cum expressa voluntatis contrarie protestatione.*

VII. Quæritur ultimo; Quid faciat Confessarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

Respondeo, debere examinare illos de genere superstitionis, an scilicet fuerit cum expressa, vel tacita dæmonis invocatione, & de aliis peccatis admixtis, puta hæresis, idololatriæ, luxuriæ, injustitiæ, &c. Si deinde maleficus pactum inicit cum dæmone, debet illud dissolvere; non est tamen necesse, ut chirographum malefico restituatur a dæmone; quia per pœnitentiam sufficienter recedit a pacto: Si injustitia præcessit, imponi debet restitutio; si hæresis formalis, & externa sit tali peccato conjuncta, non nisi a Pontifice absolvi poterit. Si vero adoratio dæmonis non stet cum hæresi, seu cum hoc, quod dæmon existimetur dignus adoratione, talis superstitionis poterit a quolibet Confessario absolvi, nisi in aliqua Diœcesi sit ab Episcopo sibi reservata.